

UTICAJ MEDIJA NA PONAŠANJE DJECE ŠKOLSKOG UZRASTA

*Marija Barjaktarović, profesor razredne nastave
OŠ „Božidar Vuković Podgoričanin“, Podgorica³⁵¹*

Apstrakt: *Svijet u kome živimo ubrzano se mijenja. Porodica, kao osnovna jedinica društva, i škola, ključna vaspitno-obrazovna institucija, gube primat u formiranju i vaspitanju djeteta, a njihovu ulogu sve više preuzimaju mediji. Oni utiču na svakodnevni život, na formiranje stavova, razmišljanje, imidž, norme ponašanja, kao i na sam identitet. Mnoga istraživanja govore da su djeca najpodložnija uticaju medija, a stiže se utisak da, i pored svih saznanja, nikad više nisu bila izložena njihovom uticaju. Nastavnici danas primjećuju veliku promjenu kod učenika u odnosu na vrijeme prije pojave pandemije korona virusa. Izvođenje nastave na daljinu i povećano korišćenje tehnike je razvilo mnoge vještine koje djeca školskog uzrasta ranije nisu posjedovala, ali je i doprinijelo većoj izloženosti medijskom uticaju. Suprotno očekivanjima, izolovanost učenika tokom trajanja pandemije nije smanjila agresivnost među njima. Postavlja se pitanje da li su mediji uticali na povećanu verbalnu i fizičku agresivnost djece školskog uzrasta i da li mogu pozitivno uticati na njihovo vaspitanje i obrazovanje. U radu će biti riječi o značaju medija i njihovom uticaju na razvoj i cjelokupno ponašanje djece školskog uzrasta.*

Ključne riječi: *djeca školskog uzrasta, uticaj medija na ponašanje djece, mediji*

Uvod

Od nastanka prvih zajednica, ljudi imaju potrebu da komuniciraju i prenose informacije međusobno. Usmena komunikacija praistorijskih ljudi, neartikulirani zvukovi koje su koristili u lovu ili su se međusobno upozoravali na opasnosti, a zatim i crtanje skica na zidovima pećina može se smatrati početkom nastanka medija. Pronalaskom prvog pisma razvija se pisana komunikacija, a pronalaskom hartije i usavršavanjem njene izrade, javljaju se i prve novine. Termin mediji je počeo da se koristi dvadesetih godina XX vijeka sa većim razvojem novina i radija. Riječ medij potiče od latinske riječi medium. Medijum je ono što se nalazi u sredini ili što predstavlja sredinu, sredina, srednji put, posrednik, ono kroz što se prenosi dejstvo, pomoćno sredstvo, sredstvo poređenja (Vujaklija, 1980.). U komunikacionom smislu, mediji se smatraju posrednikom u komunikaciji, pa se termin mediji danas koristi za označavanje sredstva javnog informisanja kojima se putem zvuka, riječi ili slike prenose informacije, ideje i mišljenja široj javnosti. Tokom dvadesetog veka mediji su doživjeli ogroman rast i postali jedna od najjačih sila modernog društva. Jedna od prvih posljedica rasprostiranja medija jeste prenošenje određene kulture kao sume načina života, vrednosnih orijentacija, stila života, pogleda na svet, itd. (Perić, Krasulja, Radojević, 2011).

U literaturi se mogu naći različite klasifikacije medija. Najčešće se razvrstavaju na štampane i elektronske ili na tradicionalne i savremene medije, ali se mogu klasifikovati i prema tehničkim kriterijumima, ulozi koju imaju u komunikacionim procesima, prema stepenu javnosti, prema strukturi i broju. U tradicionalne medije ubrajaju se štampa, radio i televizija, a u nove medije internet, portali, podkasti, društvene mreže, kao i kolaborativni kanali komunikacije preko kojih se prenosi više medijskih i video sadržaja. Savremeno društvo je u gotovo svim sferama izloženo uticaju medija. U

³⁵¹ Email: marija.b78@gmail.com

literaturi, u medijima i na stručnim skupovima se često može naići na stav da su djeca i mladi ljudi, kao dio društva koji usvaja kulturu, vrijednosti, obrasce ponašanja i navike, najpodložniji uticaju medija. Nastavnici, koji su najduže u direktnom kontaktu sa djecom i učenicima, kao i školski psiholozi i pedagozi ukazuju na isto. Djeca i mladi danas preko medija usvajaju pravila lijepog ponašanja, upoznaju svijet koji ih okružuje, upoznaju društvo i socijalizuju se. Više ne postoji dilema da li mediji utiču na ponašanje, socijalizaciju, vaspitanje i obrazovanje djece školskog uzrasta, već koja vrsta medija ima veći uticaj i da li je uticaj medija dominantno pozitivan ili dominantno negativan. Mediji nisu ni štetni ni korisni, a mogu biti i jedno i drugo. Iako se javnost najčešće bavi opasnom stranom medija, pretjeranim nasiljem, pornografijom, stereotipima, senzacionalizmima i žutilom, oni mogu biti koristan izvor zabave i informacija. Oba načina utječu na društvenu socijalizaciju i oblikovanje identiteta djece i odraslih osoba, pa i nacionalnih identiteta (Nada Zgrabljčić Rotar, 2005).

Istraživanja govore da djeca školskog uzrasta ne koriste sve medije podjednako i nemaju svi mediji isti uticaj na njih. Od tradicionalnih medija najzastupljenija je televizija, a od novih medija najviše uticaja na djecu imaju internet i društvene mreže.

Uticaj televizije na razvoj i ponašanje djece školskog uzrasta

Od nastanka televizije i njenog masovnog ulaska u domove pa do danas, televizija je neizostavan dio života velikog broja ljudi. Bez obzira na razvoj tehnologije, pojavu interneta i napredak digitalnih medija, televizija je i dalje veoma zastupljena i ima veliki uticaj. Upravo moć ovog medija često je bila zloupotrebjavana, naročito u političke svrhe. Ono o čemu stručnjaci najviše govore jeste njen uticaj na decu (D. Grubišić, 2019).

Televizija i njen uticaj na djecu se može posmatrati na dva načina. S jedne strane može biti izvor korisnih informacija, edukator, izvor zabave, "prozor u svijet" koji različite informacije prenosi velikom brzinom i s lakoćom. S druge strane, putem televizije djeca se prvi put mogu sresti ili permanentno susretati sa nasiljem, raznim tipovima devijantnih ponašanja, sa informacijama kojima nisu dorasli i nedovoljno ih razumiju. Televizija je djeci privlačna jer može biti izvor zabave, omogućava indirektno učestvovanje u zanimljivim događajima iz svijeta sporta, muzike, turizma, šoubiznisa ili im približava živote i svijet koji ih zanimaju. Prema nekim istraživanjima, djeca školskog uzrasta dnevno gledaju televiziju i do 4 sata, što je približno isto vremenu koje učenici mlađih razreda provode u školi. Ako se u uzme u obzir da djeca gledaju televiziju i vikendom, kao i za vrijeme raspusta i praznika, kad ne idu u školu, dolazi se do zaključka da uz televiziju provode više vremena nego u školi. Toliki vremenski period uz televizijski ekran je štetan sa više aspekata, uključujući i zdravstveni, a u obrazovnom i vaspitnom pogledu bi mogao da bude i koristan, ali samo pod uslovom da dijete gleda primjerene sadržaje namijenjene svom uzrastu. Najveći rizik od štetnog uticaja televizije na djecu je upravo u tome što gledaju sadržaje koji nisu namijenjeni njihovom uzrastu, što se u porodičnom okruženju uglavnom prate sadržaji namijenjeni odraslim ukućanima, a koje djeca često ne mogu da protumače i razumiju na pravi način.

Uticaj televizije na zdravlje, fizički i psihički rast i razvoj djece česta je tema istraživanja pedagoga, psihologa, ljekara, defektologa, sociologa. Istraživanja govore da televizija može biti korisna za razvoj govorno-jezičkih sposobnosti djece, ali ako djeca gledaju obrazovne emisije primjerene svom uzrastu. Uočeno je da gledanje primjerenih sadržaja može uticati i na razvoj interesovanja za nauku, kulturu, umjetnost, prirodu, sport, saobraćaj, očuvanje životne sredine, zdrave stilove živote i sl. Djeca školskog uzrasta rado gledaju emisije o prirodi, okruženju, sportu, životinjama i nauci, ali i o neobičnim prirodnim pojavama, dalekim zemljama i kulturama, neobičnim zanimanjima, tehnologiji izrade omiljenih predmeta ili hrane, eksperimentima i pronalascima, svemiru i podvodnom svijetu, neobičnim biljkama i životinjama, interesantnim istorijskim događajima i velikim bitkama, sportu i ponašanju u saobraćaju itd. Zanimljivi su im kvizovi i emisije u kojima ima takmičenja, a pokazuju i veliko interesovanje za učenje stranih jezika. Poseban značaj televizija je imala u vrijeme proglašenja pandemije korona virusa i izvođenja nastave „na daljinu“. Ona je bila jedini medij koji je bio dostupan skoro svakom učeniku. Nastavne sadržaje koji su tada snimljeni učenici su nastavili da koriste i kasnije posredstvom drugih medija, prvenstveno interneta. Iz navedenog se nameće zaključak da je neophodno iskoristiti moć televizije i ponuditi djeci više

kvalitetnih obrazovnih sadržaja. Cilj obrazovnih programa za decu je da deca uče na zanimljiv način, da se probude njihova mašta, kreativnost i interesovanje. Sadržaj emisija se osmišljava tako da se kod dece razvijaju tolerancija, samopouzdanje, prihvatanje razlika i druge pozitivne osobine (D. Grubišić, 2019).

Brojna istraživanja ukazuju na štetne uticaje televizije na psiho-fizički razvoj, vaspitanje i obrazovanje djece. Stručnjaci ističu štetnost prekomjernog praćenja televizijskog programa, ali i na štetnost praćenja neprimjerenih sadržaja. Kod djece koja mnogo gledaju televiziju uočeni su brojni zdravstveni, fizički, psihički i drugi problemi. Neki od njih su: problemi sa vidom, gojaznost, kriva kičma, problemi sa govorom, pamćenjem, pažnjom i koncentracijom. Uočeno je i izmijenjeno ponašanje, nasilje i usvajanje obrazaca nasilja, pasivnost, stvaranje pogrešne slike o sebi, otuđenost, povlačenje u sebe, manje povjerenje u druge ljude, izbjegavanje učešća u vršnjačkim aktivnostima, nerazlikovanje stvarnosti od fantazije i sl.

Iz svega navedenog može se zaključiti da televizija može biti moćno vaspitno-obrazovno sredstvo ako se najmlađa publika usmjeri na pravi način i ponude joj se odgovarajući sadržaji kroz kvalitetni obrazovni program. Tehnologije su potrebne ljudima, bez njih je savremeni život gotovo nezamisliv, ali ih treba koristiti odgovorno. U tome ključnu ulogu treba da imaju roditelji, a zatim pedagozi i medijski radnici. Roditelji treba da kontrolišu vrijeme koje djeca provode ispred ekrana, da smanje učešće televizije u cjelokupnom porodičnom životu, da odrede vrijeme kad se televizija može gledati, a kad ne može (npr. uvesti pravila za gledanje televizije pred spavanje ili poslije ustajanja, za vrijeme ručka, prilikom posjete gostiju i sl.), da prouče TV program sa djetetom i dogovore se šta će gledati, da ne drže uključen televizor čitavi dan, već samo kad je na programu emisija koju su zajedno odabrali, ponude djeci neke druge aktivnosti itd. Pegadoški radnici, a posebno nastavnici koji su svakodnevno u direktnom kontaktu sa djecom, treba učenicima da preporučuju primjerene televizijske sadržaje, ukazuju na štetnost prekomjernog gledanja televizije i gledanja neprimjerenih sadržaja, razvijaju svijest o zdravim stilovima života i podstiču na učešće u aktivnostima u prirodi i u organizacijama koje podstiču boravak u prirodi i fizičku aktivnost (izviđači, planinari, sportski klubovi). Medijski radnici i televizijske kuće treba da obogate svoje programe i da stvaraju programe uz konsultacije sa stručnjacima iz svih oblasti koje prate psiho-fizički razvoj djece.

Korisno i štetno dejstvo televizije na psiho-fizički i vaspitno-obrazovni razvoj djece iz porodice prvo donose u školu. Nastavnici svjedoče o raznim pozitivnim i negativnim uticajima televizije. To je posebno uočljivo u mlađim razredima osnovne škole zbog uzrasta učenika, ali i zbog organizacije rada u razrednoj nastavi. Naime, nastavnici razredne nastave mogu lakše da uoče promjene kod učenika od kolega iz predmetne nastave jer sa učenicima provode čitavi radni dan, sa izuzetkom za časove stranog jezika. Neki od pozitivnih primjera utica ja televizije na djecu školskog uzrasta su: visok nivo znanja stranih jezika na početku školovanja ili napredovanje u učenju stranog jezika kao posljedica gledanja crtanih filmova ili specijalizovanih emisija (npr. Dora istražuje), lijepo ophođenje prema sagovornicima na početku prvog razreda kao posljedica gledanja crtanih filmova u kojima se ističu norme kulturnog ponašanja i porodične vrijednosti (npr. Pepa Prase, Porodica Barbapape i sl.) odlično poznavanje pravila saobraćaja kao posljedica gledanja crtanih filmova i specijalnih emisija (npr. Pažljivko, Lola i Mila). Negativni primjeri uticaja televizije su uočljiviji od pozitivnih i u javnosti se uglavnom više o njima govori. Neki od negativnih primjera su: agresivnost, vršnjačko nasilje, odsutnost, zamišljenost uglavnom kao posljedica gledanja neprimjerenih sadržaja. Poznato je da svi navedeni negativni primjeri ne moraju biti posljedica isključivo gledanja televizije, već mogu biti udruženi sa problemima koje djeca imaju u porodici i socijalnom okruženju. Ipak, u nastavnoj praksi sam zabilježila slučaj vršnjačkog nasilja i agresivnosti cijele jedne generacije učenika kao posljedice gledanja televizije. Dolaskom na tržište američke komercijalne televizije, generacija učenika petog razreda (uglavnom desetogodišnjaci) je počela da prati humoristički serijski program namijenjen uzrastu djece od 12 – 18 godina. Nedovoljno razumijevanje sadržaja i dječiji humor neuobičajen za naše podneblje dovelo je do eskalacije fizičkog, verbalnog, psihološkog, sajber, pa i seksualnog vršnjačkog nasilja. Navedeni slučaj je rješavan dugo i riješen je uz angažovanje svih nastavnika koji su predavali toj generaciji, svih članova stručne službe, uprave škole i uz ozbiljno angažovanje roditelja. Interesanto je da na školskom uzrastu nisam zabilježila slučajeve nasilja zbog gledanja crtanih filmova u kojima ima nasilnih i agresivnih sadržaja, već uglavnom zbog gledanja sadržaja neprimjerenih uzrastu. Smatram da takvi crtani filmovi više mogu da utiču na djecu predškolskog uzrasta, a djeca školskog uzrasta već znaju da je to „samo crtani“.

Uticaj radija i štampe na razvoj i ponašanje djece školskog uzrasta

Radio je najstariji i najjeftiniji elektronski medij. Nastao je dvadesetih godina dvadesetog vijeka. U svojoj dugoj istoriji dva puta je bio u krizi: pronalaskom televizije i pronalaskom interneta, pa ipak je opstao. Radio je medij pristupačan širokim masama, a zahvaljujući novim tehnologijama postaje još dostupniji jer se sve više prati putem interneta. Ima bitnu funkciju u brzom razmjeni informacija. Smatra se „pozadinskim“ ili „sekundarnim“ medijom jer se sluša tokom vožnje automobila, rada na kompjuteru, u prodavnici, na poslu. Djeca u porodičnom okruženju slušaju radio, ali uglavnom muzičke sadržaje namijenjene odraslima. Osim uticaja na formiranje muzičkog ukusa djece, radio nema neki veliki uticaj na razvoj i ponašanje djece školskog uzrasta.

Štampa je najstariji medij masovne komunikacije. Obuhvata štampane medije masovnog komuniciranja: novine, časopise, knjige, stripove, plakate, letke. Pojam novine obuhvata sve dnevne i periodično štampane publikacije čija je dinamika štampanja prethodno utvrđena. Upravo periodičnost u štampanju, a zatim i promjenljivost sadržaja je ono što novine razlikuje od ostalih štampanih medija. Posebna kategorija štampe je štampa za djecu. Dječije novine se mogu nazvati dodatnom literaturom za djecu. One uglavnom spajaju edukativne sadržaje sa zabavnim, afirmišući i stvaralaštvo djece i mladih. Uglavnom su edukativnog karaktera, lijepo ilustrovani, atraktivni i dinamični. U njima se objavljuju sadržaji prilagođeni nastavi i interesovanjima djece, stripovi, dramski tekstovi, zanimljivosti iz različitih oblasti, posteri omiljenih likova, društvene igre, ali i dječiji literarni i likovni radovi. Neki časopisi nude čitaocima mogućnost da pošalju pitanje urednicima ili stručnjacima iz različitih oblasti, a zatim da na stranicama časopisa dobiju odgovor. Značaj časopisa za razvoj i ponašanje djece školskog uzrasta je veliki. Oni podižu nivo pismenosti i opšte kulture, podstiču razvoj čitalačke pismenosti, prate i dopunjuju nastavne sadržaje, podstiču stvaralaštvo. Na tržištu je dostupno dovoljno specijalizovanih ili komercijalnih novina i časopisa namijenjenih djeci osnovnoškolskog uzrasta, ali se stiče utisak da su učenici sve manje zainteresovani za njih. Ipak, interesovanje u mlađim razredima je na većem nivou nego u starijim. U Crnoj Gori interesovanje učenika za novine je značajno smanjeno od kad ne mogu da se kupe u školi, a njihova prodaja preseljena isključivo na trafike i druga prodajna mjesta, ali je interesovanje za njih smanjeno i masovnom pojavom pametnih telefona. Djeca osnovnoškolskog uzrasta radije čitaju elektronsko izdanje časopisa, a štampane novine čitaju ako roditelji i nastavnici insistiraju na tome. Negativni aspekti štampe za djecu nisu poznati. U porodicama je djeci često dostupna štampa za odrasle, pa djeca mogu biti izložena političkim sadržajima, pornografiji, senzacionalističkim vijestima, tabloidima, što može imati negativne posljedice i uticati na ukupno ponašanje. Kod djece kojoj je dostupna štampa za odrasle neprimjerenog sadržaja ili mediji za odrasle, često se može uočiti sklonost ka psihološkom, verbalnom i seksualnom nasilju prema vršnjacima i posebno sklonost ka širenju tračeva i senzacionalističkih vijesti o vršnjacima.

Uticaj novih medija na razvoj i ponašanje djece školskog uzrasta

Novi mediji su se razvili sa razvojem interneta i njegovom masovnom upotrebom. Obuhvataju internet, portale, podcaste, društvene mreže, kao i kolaborativne kanale komunikacije preko kojih se prenosi više medijskih i video sadržaja. Internet je najmoćniji izvor informacija u istoriji ljudske civilizacije, važno kulturno oruđe koje oblikuje lični razvoj pojedinaca, značajno menjajući sve aspekte savremenog života. Među korisnicima interneta sve je više dece, iako sadržaji na njemu nisu uvek primereni njihovim razvojnim i psihološkim potrebama (UNICEF, 2019).

Internet je globalna računarska mreža koja povezuje računare i računarske mreže, ali se na nju povezuju i pametni telefoni, televizori, video kamere. On predstavlja osnovu na koju se nadograđuju različiti protokoli, pa tako internet omogućava komunikaciju, razmjenu fajlova, video i audio reprodukciju, aplikacije, zabavu. Internet korisnicima pruža brojne mogućnosti, pa prožima gotovo sve oblasti. Razvojem novih tehnika i tehnologija brzo ušao u masovnu upotrebu, a sa pojavom pametnih telefona postao je dostupan gotovo svima, a naročito djeci školskog uzrasta.

Internet je jedan od najvećih izazova savremenog društva. Brojna istraživanja govore o njegovom korisnom i štetnom uticaju na razvoj i ponašanje djece. Kao i ostali elektronski mediji, može biti i štetan i koristan, u zavisnosti kako se koristi i koji sadržaji se prate putem interneta.

Mogućnosti koje internet pruža djeci su velike. To je pozitivno i inspirativno mjesto koje pruža brojne mogućnosti, ali sa sobom nosi i velike rizike. Neke od mogućnosti koje internet pruža djeci su: učenje i sticanje različitih znanja i vještina pomoću aplikacija, video lekcija, sajtova, tutorijala, e-knjiga, korišćenje materijala za nadarenu djecu i djecu sa teškoćama u učenju, razvijanje digitalne pismenosti, kreativnosti, kritičkog mišljenja i sličnih vještina neophodnih u savremenom društvu, razvijanje ličnih talenata, proširivanje interesovanja, pronalaženje zanimljivih informacija, komunikacija i saradnja sa drugima, upoznavanje i povezivanje sa vršnjacima iz cijelog svijeta, društveno angažovanje i aktivizam, zabava i igra, kreiranje i razmjena sadržaja i sl. Štetni uticaj interneta, društvenih mreža i digitalnih tehnologija na razvoj i ponašanje djece česta je tema istraživanja. Djeca kao najosjetljivija kategorija stanovništva izložena su brojnim opasnostima na internetu. Neke od njih su: izloženost štetnim i uzrastu neprilagođenim sadržajima, izloženost digitalnom nasilju, prekomjerno korišćenje i zavisnost od interneta, zloupotreba ličnih podataka, lažno predstavljanje, krađa identiteta, prevare i podvale, kontakt sa osobama kojima je cilj seksualno uznemiravanje djece, izloženost netačnim i nepouzdanim informacijama i komercijalnim sadržajima, virusima i neželjenoj pošti, trošenje novca i sl.

Korišćenje društvenih mreža povećava rizik od štetnog uticaja interneta. Društvene mreže omogućavaju djeci upoznavanje i kontakt sa vršnjacima, održavanje kontakta sa vršnjacima iz sportskih timova i udruženja, održavanje kontakta sa rodbinom, dijeljenje zanimljivih sadržaja, povezivanje sa osobama sličnih interesovanja, razmjenu ideja, vršnjačku edukaciju, razvijanje empatije, društvene angažovanosti i aktivizma, bolju informisanost. S druge strane, putem društvenih mreža djeca lakše stupaju u kontakt sa tzv. predatorima, suočavaju se sa prevarama ili sajber zlostavljanjima. Takođe, društvene mreže mogu uticati na mentalno zdravlje djece i razvoj nekih psiholoških smetnji. Smatra se da je najveća mana društvenih mreža stvaranje zavisnosti od interneta.

Internet je moćan medij koji pozitivno može uticati na razvoj i ponašanje djece ako se koristi planski, kontrolisano i dozirano. Svi mediji, pa i internet, su korisni, ali ako se koriste pretjerano i neogovorno, mogu biti štetni. Roditelji i pedagozi pred sobom imaju izazov da upute djecu kako da što bolje iskoriste mogućnosti koje pruža internet, a rizike svedu na najmanju moguću mjeru. Pri tome je važno da pažnju usmjeravaju na pozitivne aspekte interneta i ostalih digitalnih medija.

Moć interneta i mogućnosti koje on pruža u nastavi naročito su došle do izražaja od proglašenja pandemije korona virusa i organizovanja nastave „na daljinu“. Učenici su dobili priliku da uče na drugačiji način, da više koriste zanimljive sadržaje, budu samostalniji i međusobno više saraduju i daju poslije onlajn nastave. Ovo je posebno bilo značajno djeci sa fizičkim smetnjama u razvoju. Prvi put su dobila priliku da se ravnopravno druže sa vršnjacima i učestvuju u svim aktivnostima i onlajn igrama. I nastavnici su proširili svoja znanja i kompetencije iz ove oblasti, ali su i potvrdili da je šira javnost u zabludi kada je riječ o novim generacijama učenika i korišćenju digitalnih medija. Zbog izloženosti tehnici i tehnologijama od najranijeg uzrasta, u javnosti vlada uvjerenje da mladi odlično vladaju digitalnim tehnologijama, da ih bolje poznaju od roditelja i nastavnika. Izvođenje nastave na daljinu pokazalo je da su djeca samo spretna u korišćenju novih tehnika i tehnologija, ali da ne posjeduju neophodna znanja i vještine, nisu dovoljno digitalno pismena, pa u školama još više treba raditi na informatičkom opismenjavanju. Djeca osnovnoškolskog uzrasta u velikom broju nisu samostalno umjela da preuzmu aplikaciju za rad, registruju se, sačuvaju dokument, pošalju sliku ili dokument, preuzmu dokument, otvore poslati sadržaj i sl, pa treba permanentno raditi na njihovom formalnom obrazovanju iz ove oblasti. Posebno je važno objasniti roditeljima da dijete neće steći digitalne vještine i digitalnu pismenost ako koristi samo društvene mreže ili pretražuje sadržaje na platformama.

U prethodne dvije školske godine nastavnici su direktno mogli da se uvjere u korisne i štetne uticaje interneta i novih tehnologija na djecu mlađeg školskog uzrasta. Primjer iz podgoričke osnovne škole i odjeljenja i razreda koji sam vodila vjerovatno nije jedinstven. Vjerujem da je bilo sličnih primjera u drugim školama u Crnoj Gori. Uz pomoć i međusobnu saradnju nastavnika i roditelja, učenici su od svog III do svog V razreda proširili svoja znanja i digitalne kompetencije, naučili su da koriste najmanje tri aplikacije i digitalna alata (Viber, Google Classroom, Teams), savladali osnove nekih programa (npr. Microsoft Word), uspostavili bolje, kvalitetnije i čvršće veze sa vršnjacima iz svog odjeljenja i cijelog razreda, uključujući i dvoje djece u kolicima sa kojima su ranije imali drugarske, ali ne i bliske odnose. Međutim, korišćenje digitalnih medija za nastavu ubrzo je preraslo u povećano korišćenje interneta i društvenih mreža u druge svrhe. Od početka organizovanja onlajn rada

u III razredu, a zatim i u IV razredu, učenicima je bilo sve izuzetno zanimljivo, sve ih je interesovalo, trudili su se da što više nauče. Bilježili su izuzetne rezultate iz svih nastavnih oblasti i pored toga što su objašnjenja i nastavu pratili uz kameru i ekran. U V razredu onlajn rad više nije organizovan, ali su učenici nastavili da koriste društvene mreže i učestvuju u onlajn igranju igrice. Rezultat svega je bila odlično druženje i povezanost sa većinom vršnjaka iz odjeljenja i razreda, ali i opšta nezainteresovanost za nastavne sadržaje i učenje, nemogućnost da se upamte osnovne činjenice, zaboravnost, zamišljenost, razdražljivost, nervoza. Zabilježeno je i nekoliko slučajeva verbalnog i sajber nasilja, ali i potencijalno opasnih kontakata sa starijim osobama van škole. Sve to me je podstaklo da proverim mišljenje roditelja o uticaju medija na razvoj i ponašanje njihove djece.

Istraživanje uticaja medija na razvoj i ponašanje učenika V razreda

Cilj istraživanja je utvrditi da li mediji utiču na razvoj i ponašanje učenika V razreda.

Zadaci istraživanja su:

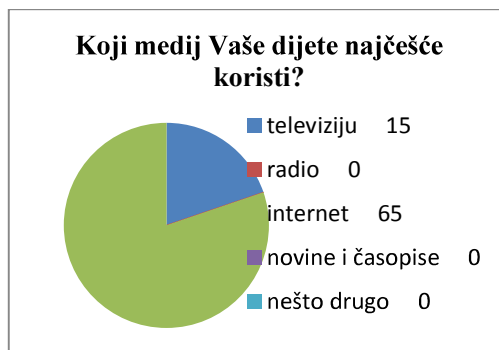
- Utvrditi da li i koliko učenici koriste medije i koji medij je najzastupljeniji
- Utvrditi da li korišćenje medija utiče na razvoj ponašanje učenika
- Utvrditi da li je pandemija korona virusa i izvođenje nastave na daljinu uticalo na korišćenje medija

Istraživanje je sprovedeno na uzorku roditelja od 80 učenika V razreda. Anketirani su roditelji 45 dječaka i 35 djevojčica. Riječ je o namjernom uzorku. Roditelji učenika V razreda su odabrani zato što su to djeca koju je prelazak na onlajn nastavu zatekao u III razredu kad je opismenjavanje na latinici bilo pri kraju, kad su samo samostalno mogli da koriste tehniku za rad i u izmijenjenim uslovima su sticali znanja dvije godine. Takođe, ovaj uzorak je značajan jer učenici V razreda u CG prelaze na predmetnu nastavu, završavaju petogodišnji period rada sa učiteljima. U istraživanju je korišćen onlajn upitnik sa pitanjima otvorenog i zatvorenog tipa, a prilikom obrade podataka korišćene su mjere deskriptivne statistike.

Rezultati istraživanja

Početna pitanja ukazuju na percepciju roditelja o vremenu, vrstama medija koje djeca koriste i tehnici koju koriste. Na pitanje „Da li Vaše dijete svakodnevno koristi neki od medija?“ 80 roditelja je odgovorilo sa Da (100% ispitanih). Elektronske medije dnevno najviše 1h dnevno koristi 19 učenika (23,75% ispitanih), od 1h do 2h dnevno 26 učenika (32,5% ispitanih), više od 2h dnevno 30 učenika (37,5%) i 5 roditelja učenika nema uvid u ovaj podatak zbog svojih dnevnih obaveza (6,25%). Televiziju kao medij najčešće koristi 15 učenika (18,75%), a internet 65 učenika (81,25%). Za ostale nabrojane medije niko se nije opredijelio. Telefon ili tablet najčešće koristi 75 učenika (93,75) i kompjuter 5 učenika (6,25%). Rezultati navode na zaključak roditelji imaju uvid u vrstu medija, tehniku i količinu vremena koje dijete provodi pred ekranom. Primjećuje se da je internet preuzeo primat nad televizijom, a telefoni i tableti nad kompjuterom i ostalim tehnološkim sredstvima.

Grafikon 1: Vrsta medija

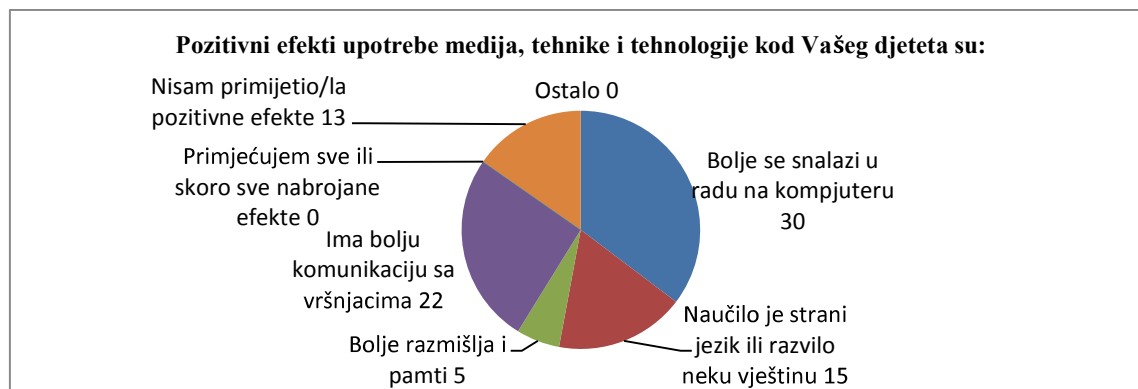
Grafikon 2: Tehnološka sredstva

Roditelji su se izjasnili i o sadržajima koje djeca prate i uticaju pandemije na korišćenje medija. Na pitanje „Koje sadržaje Vaše dijete prati u medijima?“ roditelji su dali različite odgovore. Muzičke ili sportske emisije najviše prati 15 učenika (18,5%), filmove ili serijske programe gleda 5 učenika (6,25%), video igrice igra 18 učenika (22,5%), različite sadržaje na You Tube i sličnim platformama najčešće pretražuje 7 učenika (8,75%), 12 učenika najčešće gleda video klipove „jutjubera“ i „gejmera“ (15%), 8 učenika najčešće uči strane jezike ili prati obrazovne sadržaje iz različitih oblasti (10%), 11 učenika (13,75%) koristi društvene mreže i 4 učenika (5%) ima neka drugačija interesovanja. Da je pandemija korona virusa doprinijela povećanom korišćenju medija i tehnologije smatra 70 roditelja (87,5%), a 10 roditelja (12,5%) smatra da nije. Na osnovu dobijenih odgovora, može se konstatovati da su roditelji informisani šta djeca prate na internetu i da su uočili povezanost povećane upotrebe medija sa pandemijom.

Roditelji su primijetili pozitivne efekte korišćenja medija, tehnike i tehnologije kod djece. Da se dijete bolje snalazi u radu na kompjuteru smatra 30 roditelja (37,5%), 15 roditelja (18,5%) kao pozitivni efekat vidi to što je dijete savladalo neki strani jezik ili razvilo neku vještinu, 5 roditelja (6,25%) smatra da dijete brže misli i bolje pamti, 22 roditelja (27,5%) izdvaja bolju komunikaciju djeteta sa vršnjacima i 13 roditelja (16,25%) nije primijetilo pozitivne efekte korišćenja medija, tehnike i tehnologije.

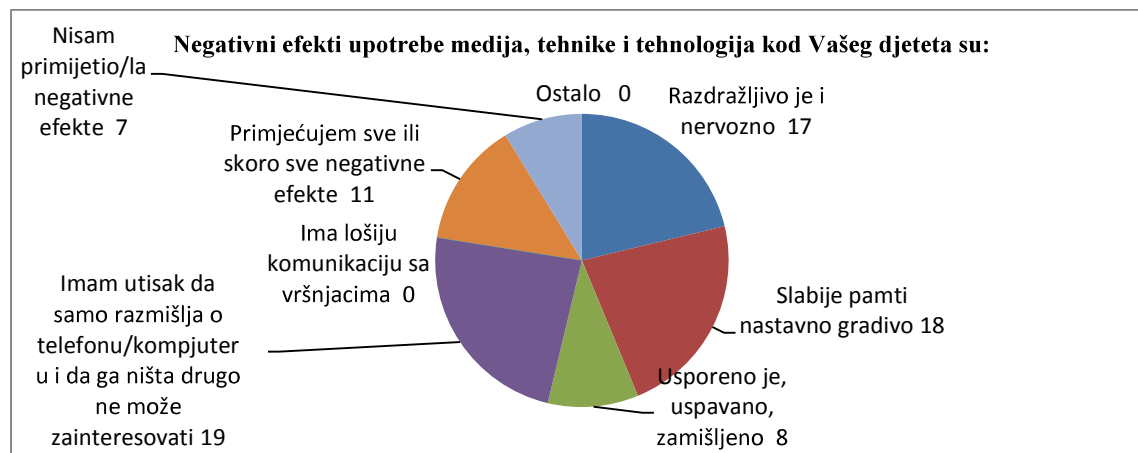
Grafikon 3: Pozitivni efekti upotrebe medija, tehnike i tehnologije

Roditelji su uočili i negativne efekta korišćenja medija, tehnike i tehnologije. Da je dijete nervozno i razdražljivo smatra 17 roditelja (21,25%), da dijete slabije pamti nastavno gradivo smatra 18 roditelja (22,5%), da je dijete usporeno, uspavano, zamišljeno smatra 8 roditelja (10%), 19 roditelja (23,75%) ima utisak da dijete zanima samo telefon/kompjuter i da ga ništa drugo ne može

zainteresovati, 11 roditelja (13,75%) primjećuje sve ili skoro sve navedene negativne efekte i 7 roditelja (8,75%) nije primijetilo nikakve negativne efekte. Nijedan roditelj nije uočio slabiju komunikaciju sa vršnjacima kao posljedicu upotrebe medija.

Grafikon 4: Negativni efekti upotrebe medija, tehnike i tehnologija

Roditelji su dali različita i zanimljiva zapažanja i predloge na temu uticaja medija na razvoj i ponašanje djece. Neki od odgovora su:

- „Moje dijete koristi telefon 1-2h dnevno, a imam utisak da preostala 22h samo misli o telefonu. O telefonu misli i kad spava“
- „Zbog telefona nema volju da uči. Telefon mu je najpreči, a sve ostalo mu je nebitno“
- „Svakoga dana sam očajna koliko moje dijete nazduje zahvaljujući tehnici. Vodim rat svakoga dana i imam osjećaj da gubim sopstveno dijete koje se povlači u sebe i virtuelni svijet. Ako kao društvo nešto ne uradimo imaćemo zomby generacije...“
- „Ako nastavnici i škola nešto ne preuzmu i ne spriječe ovoliku upotrebu telefona, djeca su nam propala. Mi roditelji više ne možemo da ih kontrolišemo.“
- Očajni sumo koliko naše dijete igra igrice i misli na njih. Postao je agresivan i razdražljiv. Bojim se da je već razvio zavisnost.“
- „Zadovoljni smo što je naša kćerka zahvaljujući internetu napredovala u poznavanju engleskog jezika i u crtanju, ali smo zabrinuti što je više ne zanima ništa vezano za školu. Zaboravila je čak i tablicu množenja, a bila je odličan matematičar. Nadamo se da ćemo početkom nove školske godine uspjeti da je odviknemo od telefona. Sličan problem imamo i sa starijom kćerkom.“
- „Djeca nam se lijepo družu i uživo i online, ali sam potpuno nezadovoljna učenjem. Za oboje mogu da zahvalim tehnici.“
- „Predlažim da se mi roditelji iz odjeljenja organizujemo na početku nove školske godine i uvedemo zajednička pravila i mjere korišćenja telefona.“
- „Naše dijete koristi telefon samo 1h dnevno, a preostalo vrijeme „vodimo rat“ i pregovaramo da uzme knjigu.“
- „Naša djeca su telefone počela da koriste zbog nastave vrijeme pandemije i sad teško kontrolišemo situaciju. Kompjuter i televizija im više nisu interesantni.“

Na osnovu analize percepcije roditelja stiče se utisak da roditelji vode računa koliko djeca provode za kompjuterom i na telefonu i kontrolišu sadržaje koje djeca prate. Svjesni su da djeca imaju koristi, ali i štetu od medija. Iz odgovora na pitanje otvorenog tipa može se zaključiti da roditelji osjećaju da su im je kontrola izmakla iz ruku i to zato što su zbog nastave bili prinuđeni da daju djeci telefone i kompjutere duže nego što su planirali i da je duža upotreba telefona već ostavila neke posljedice kod učenika. Pozitivno je što većina roditelja ne negira problem, ne odustaje i spremno je da se uhvati u koštac sa problemom, ali smatraju da im je potrebna pomoć škole. Interesantno je to što neki roditelji

smatraju da su nemoćni kad je upotreba telefona i učenje u pitanju, da su im stvari izmakle kontroli i da njihove probleme može da riješi škola. Nameće se zaključak da roditeljima treba podrška škole i stručnih saradnika, ali ne da zavode red u njihovim porodicama, već da im pomognu da pronađu rješenja i osnaže ih za kvalitetnije obavljanje roditeljske uloge.

Zaključak

Savremeno društvo nezamislivo je bez upotrebe medija i to uglavnom elektronskih. Digitalne tehnologije i internet su postali nezamjenjiva sredstva za zabavu, komunikaciju, učenje, razmjenu ideja, marketing. Djeca su više nego ikad izložena uticaju digitalnih tehnologija i interneta. Internet i drugi mediji pružaju velike mogućnosti, značajno mogu da utiču na razvoj i ponašanje djece, pa mogu biti korisni samo ako se koriste planski, kontrolisano i odmjereno. Djeca treba da rastu i da se razvijaju u skladu sa vremenom u kojem žive. Zabrana korišćenja digitalnih tehnologija nije poželjna opcija. Zato roditelji i prosvjetni radnici imaju ozbiljan zadatak da omoguće djeci korišćenje digitalnih tehnologija, da ih usmjere kako pametno da ih koriste, da nauče da se kontrolišu i istovremeno ih zaštite od svih štetnih uticaja koje digitalne tehnologije nose sa sobom. Škole treba da omoguće bolje digitalno opismenjavanje učenika, ali i da pruže podršku roditeljima u pronalaženju najboljih modela za kvalitetno obavljanje roditeljske uloge. Podrška je potrebna i nastavnicima da prošire i ojačaju svoje digitalne kompetencija. Nameće se zaključak da pitanje uticaja medija, digitalnih tehnologija i interneta na razvoj i ponašanje djece zahtijeva sistemski pristup i treba da bude u vrhu prioriteta za resorna ministarstva i kreatore obrazovnih politika i programa.

Literatura

1. Grubišić, D. (2019). Pozitivan i negativan uticaj televizije na decu. Novi Sad: Kulturni centar Novog Sada, dostupno na <https://www.kcns.org.rs/agora/pozitivan-i-negativan-uticaj-televizije-na-decu/>
2. Kelner, D. (2004). Medijska kultura: studije kulture, identitet i politika između modernizma i postmodernizma Beograd: Clio
3. Krasulja, N. Radojević, I. Perić, N. (2011). Medijske, PR i brrrend tendencije. Beograd: Synopsis
4. Lemiš, D. (2008). Deca i televizija. Beograd: Clio
5. Marković, D. (2010). Audio – vizuelna pismenost. Beograd: Univerzitet Singidunum
6. Reg, D. (1996). Odnosi s medijima. Beograd: Clio
7. Vujaklija, M. (1980). Leksikon stranih reči i izraza. Beograd: Prosveta
8. UNICEF, (2019). Deca i internet – pametno od početka. Beograd: UNICEF
9. Zgrabljic Rotar, N. (2005). „Medijska pismenost, medijski sadržaji i medijski utjecaji“. Medijska pismenost i civilno društvo. Sarajevo: Mediacentar
10. Zuber, V. (2005). De/monopolizacija medija u R. Srpskoj. Banja Luka: Besjeda.

THE INFLUENCE OF THE MEDIA ON THE BEHAVIOR OF SCHOOL-AGE CHILDREN

Abstract: *The world we live in is changing rapidly. The family, as the basic unit of society, and the school, a key educational institution, are losing their primacy in the formation and upbringing of a child, and their role is increasingly being taken over by the media. They influence everyday life, the formation of attitudes, thinking, image, norms of behavior, as well as identity itself. Many studies show that children are the most susceptible to the influence of the media, and one gets the impression that, despite all the knowledge, they have never been exposed to their influence. Today, teachers notice a big change in students compared to the time before the corona virus pandemic. Teaching at a distance and the increased use of technology has developed many skills that school-aged children did not have before, but it has also contributed to greater exposure to media influence. Contrary to expectations, the isolation of students during the pandemic did not reduce aggression among them. The question arises whether the media has influenced the increased verbal and physical aggressiveness of school-aged children and whether it can have a positive influence on their upbringing and education. The paper will discuss the importance of the media and their influence on the development and overall behavior of school-age children.*

Keywords: *school-age children, influence of media on children's behavior, media*